

## SIVISTYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/1998 vp

### Hallituksen esitys laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun 1 §:n muuttamisesta

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 22 päivänä lokakuuta 1997 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 170/1997 vp laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun 1 §:n muuttamisesta.

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Jukka Liedes ja hallitussihteeri Jorma Waldén, opetusministeriö
- lakimies Eveliina Salonen, Keskuskauppakamari
- teknologiajohtaja Risto Linturi, Helsingin puhelin yhdistys

- puheenjohtaja Raimo Vikström, Suomen Muusikkojen Liitto ry.
- lakimies Pirkko Pesonen, Suomen Journalistiliitto
- lakimies Valtteri Niiranen edustaen Aikakauslehtien Liittoa, Graafisen Teollisuuden Liittoa ja Suomen Kustannusyhdistystä
- johtaja Kerstin Rinne, Sanomalehtien Liitto
- kirjastoalan tekijänoikeustyöryhmän sihteeri Heikki Poroila, Suomen kirjastoseura
- professori Ahti Saarenpää
- tekn. lis. Risto Nevalainen.

#### HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslakia. Esitykseen sisältyvät ehdotukset niiksi tekijänoikeuslain muutoksiksi, jotka aiheutuvat tietokantojen oikeudellisesta suojasta annetusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivistä.

Digitaalisessa muodossa olevien tietokantojen digitaalinen kopiointi yksityiseen käyttöön ei olisi sallittua. Laillisen käyttäjän oikeudesta valmistaa kappaleita tietokannasta annettaisiin erityissäännökset.

Lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset, joiden mukaan työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuihin tietokantoihin koh-

distuva tekijänoikeus siirtyisi työnantajalle samalla tavoin kuin tietokoneohjelmiin kohdistuva tekijänoikeus.

Niin sanottua luettelosuojaa koskevaan pykälään lisättäisiin erityinen kohta, joka koskisi direktiivin mukaista tietokantojen erityissuojaa saavia tietokantoja, jotka ovat uusi suojakohte. Näitä ovat sellaiset tietokannat, joiden sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa henkistä tai taloudellista panostusta.

Luettelosuojan suoja-aikaa koskevat säännökset ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi direktiivin säännösten kanssa. Luettelosuojan sovelta-

misala jäisi ennalleen, mutta direktiivin mukaista erityissuojaa saavien tietokantojen suoja ulotetaisiin kaikista Euroopan talousalueeseen kuuluvista valtioista peräisin oleviin tietokantoihin.

Rikoslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistavaksi tulee ansiotarkoituksessa tapahtuva tietokantojen erityissuojan vakava loukkaaminen.

Lakiehdotuksen mukaan nykyisin suojattujen luetteloiden, tietokantojen ja muiden töiden suoja laajenisi kattamaan myös yleisön saataviin saattamisen ja suojaetuiksi tulisi tietokantoja, jot-

ka eivät aikaisemmin ole olleet suojattuja tai joiden suoja on lakannut. Näistä syistä ehdotetaan, että lakiin otetaan siirtymäsäännökset, joilla suojataan sellaisten henkilöiden ja yhteisöjen asemaa, jotka ovat aloittaneet vapaan aineiston käytön ennen lain voimaantuloa tai ryhtyneet olennaisiin toimenpiteisiin aineiston käyttämiseksi.

Hallituksen esityksen mukaan lainmuutokset oli tarkoitus saattaa voimaan 31 päivänä joulukuuta 1997.

## VALIOKUNNAN KANNANOTOT

### *Perustelut*

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarkoituksenmukaisena. Valiokunta on päättänyt puoltamaan lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin.

Hallituksen esitys perustuu tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 96/9/EY. Hallituksen esittämät lainmuutokset ovat pääasiassa direktiivin minimivaatimusten edellyttämiä. Valiokunnalla ei ole huomauttamista näihin muutosehdotuksiin.

Jotta teoksia tai muuta aineistoa sisältävä kokoelma voisi olla tekijänoikeuden kohteena, sen tulee täyttää tekijänoikeuden saamisen yleiset edellytykset. Vain omaperäinen kokoelma, joka on tekijänsä luovan työn tulos, voi olla tekijänoikeudellisesti suojattu teos. Kokoelmien kohdalla luova panos voi ilmetä erityisesti kokoelmaan sisällytetyn aineiston valinnassa ja järjestelyssä. Ehdotetulla tekijänoikeuslain muutoksella ei ole vaikutusta nykyisin tekijänoikeudella suojattuihin tietokantoihin. Kaikki tekijänoikeussuojaa saavat tietokannat pysyvät suojattuina.

Ns. luettelosuojaa saavat sellaiset paljon tietoa ja muuta aineistoa sisältävät kokoelmat, joiden aikaansaaminen vaatii suurta työmäärää ja muuta panostusta, mutta ne eivät kuitenkaan ole tekijänoikeudellisesti suojattuja. Niin sanotun

luettelosuojasäännöksen perusteella suojattujen tietokantojen oikeudet syntyvät suoraan valmistajalle eli yritykselle tai yhteisölle. Uusi tietokantojen erityissuoja ei vaikuta nykyisin niin sanotun luettelosuojasäännöksen nojalla suoja saaviin tietokantoihin.

Poikkeuksena direktiivin vaatimuksista hallitus ehdottaa, että työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä suoritettaessa luotujen tietokantojen tekijänoikeudet siirtyisivät työnantajalle, ellei toisin ole sovittu.

Valiokunta on päättänyt puoltamaan työ- ja virkasuhteessa luodun tekijänoikeudella suojatun tietokannan siirtymistä työnantajalle. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä on nykyisin yrityksissä ja yhteisöissä yleisesti noudatettava käytäntö.

Työ- ja virkasuhteessa luoduista tietokoneohjelmista on jo nykyisin voimassa sama, mitä hallitus ehdottaa tietokantojen osalta. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tietokantaohjelmat ja tietokannat ovat monessa suhteessa samankaltaisia tuotteita. Molempien valmistukseen osallistuu usein useita henkilöitä, jotka on palkattu aikaansaamaan ohjelmia tai tietokantoja. Tietokannan tuottaminen kuuluu yleensä yrityksen liiketoimintaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nyt ehdotettu työ- ja virkasuhteessa luotujen tietokantojen tekijänoikeuden siirtyminen on poik-

keus Suomen tekijänoikeuden normaalista periaatteesta, jonka mukaan tekijänoikeus kuuluu tekijälle ja siirtyy muulle henkilölle vain, jos siitä sovitaan tekijän ja toisen osapuolen kesken. Tästä pääsäännöstä on poikkeus tekijänoikeuslain 40 b §:n tietokoneohjelmia koskeva säännös. Hyväksyessään hallituksen esityksen valiokunta korostaa sitä, että ehdotus ei rajoita sopimusvapautta. Valiokunta korostaa myös sitä, että säännöstä sovelletaan vain tietokantaan, joka aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella muodostaa teoksen. Suojan kohde on tietokannan rakenne, ei sen sisältö. Suoja koskee vain sitä abstraktia rakennetta, jonka voi kuvitella jäävän jäljelle, kun tietokannasta poistetaan kaikki sen sisältämä aineisto. Näin ollen valiokunta katsoo hallituksen esityksen olevan hyväksyttävissä.

Valiokunta toteaa myös, että 40 b §:n 2 ja 3 momentin mukaan yliopiston opetus- ja tutkimustyössä itsenäisesti toimivan tekijän luoman tietokoneohjelman ja tietokannan tekijänoikeudet eivät siirry työnantajalle.

Oikeuksien siirtyminen ei koske tietokantaan sisällytettäviä teoksia, joten näihin teoksiin sovelletaan tekijänoikeuden yleisiä periaatteita, eli oikeudet syntyvät tekijälle ja siirtyvät työnantajalle vain erityisen sopimuksen perusteella. Valiokunta korostaa sitä, että säännöksessä tunnustetaan tietokannan tehneen henkilön tekijyys. Sanonnalla, että tekijänoikeus siirtyy työnantajalle, tarkoitetaan siis sitä, että oikeus syntyy tekijän toiminnan kautta ja siirtyy sitten lain nojalla työnantajalle elleivät osapuolet ole toisin sopineet. Valiokunta on tietoinen siitä, että on tehty esityksiä pidemmälle menevästä tekijänoikeuksien siirtymisestä. Opetusministeriöltä saadun selvityksen perusteella tekijänoikeuden siirtymistä työsuhteessa koskevaa muuta sääntelyä ei Suomessa kuitenkaan harkita.

Valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että säännös työ- ja virkasuhteessa luodun tietokannan tekijänoikeuksista ei kuulu direktiivin edellyttämien toimenpiteiden piiriin. Valiokunta toteaa, että EU:n tietokanta-direktiivissä on työ- ja virkasuhteessa luodun tietokannan tekijänoikeuden siirtymisen käsittely lainsäädännössä jätetty jäsenvaltioiden harkintaan. Direktiivin johdanto-osan 29 kappaleen mukaan jäsenvaltiot

päättävät itsenäisesti toisen palveluksessa luotaviin tietokantoihin sovellettavasta järjestelmästä. Direktiivissä nimenomaan todetaan, että mikään siinä ei estä jäsenvaltioita säätämästä omassa lainsäädännössään, että työnantajalla yksin on oikeus määrätä kaikista taloudellisista oikeuksista sellaiseen tietokantaan, jonka hänen palveluksessaan oleva työntekijä on luonut työtehtäviään suorittaessaan tai työnantajansa antamien ohjeiden mukaisesti, jollei toisin ole sovitettu.

Valiokunnalle on asiantuntijakuulemisessa huomautettu, että työsuhtesäännös ei saisi johtaa tekijänoikeuden siirtymiseen taannehtivasti eikä säännös saisi koskea jo luotuja tietokantoja. Valiokunta korostaa, että siirtymäsäännösten 4 momentin mukaisesti ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin, myös työsuopimuksiin, sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Lailla ei siten puututa olemassa olevien työ- ja virkasopimusten sisältöön. Olettamassäännös tulee sovellettavaksi vasta lain voimaantulon jälkeen tehtäviin sopimuksiin.

Valiokunnalle on myös huomautettu, että ehdotettu työ- ja virkasuhdetta koskeva säännös puuttuisi osapuolten sopimusvapauteen. Valiokunta huomauttaa, että työsuhtesäännös on dispositiivinen, kuten kaikki tekijänoikeuden siirtymistä koskevat säännökset moraalisia oikeuksia lukuun ottamatta. Näin ollen ehdotus ei rajoita sopimusvapautta, vaan osapuolille jää täysi sopimusvapaus.

Sivistysvaliokunta korostaa suomalaiselle sivistyspolitiikalle luonteenomaista vapaata tiedonvälitystä ja tietoverkkojen vapaan käytön periaatteita. Koulutusjärjestelmässämme opettaminen ja oppiminen tapahtuu enenevässä määrin tietoverkkojen ja multimedian avulla. Rajanveto joidenkin teostyyppien ja tietokannan välillä on tulkinnanvarainen. Multimediateosten luokittelussa voi lisäksi olla tulkinnanvaraista, onko kyse ohjelmistosta, muusta teoksesta vai tietokannasta.

Ongelmia liittyy myös teosten käyttötilanteisiin. Esimerkiksi erilaisia uutistietokantoja, hakemistoja ja tietokantaperusteisia neuvontapalveluja sekä multimediapohjaista oppimateriaalia, esim. CD-ROM-muodossa tai Internetistä

haettuna, käytetään koulutuksessa samaan tapaan kuin kirjoja tai muita perinteisiä julkaisuja.

On tärkeää, että luodaan tiedon saatavuuden periaatteet tietoverkkoympäristössä. Hyödyllisen tietoaineiston tulisi olla tietoverkoissa kansalaisten vapaasti saatavilla samalla tavoin kuin tieto- ja hakuteoksia ja muuta aineistoa on saatavissa kirjastoissa. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että opetusministeriö selvittää tietoverkoissa saatavilla olevan aineiston käyttöön liittyvät kysymykset ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin niin, että tietoverkoissa saatavilla olevan aineiston käyttömahdollisuudet erityisesti opetuksessa voidaan turvata. *Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi tätä koskevan lausuman.*

### **Päätösehdotus**

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

*että lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina ja*

*että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan lausumaehdotus).*

### **Valiokunnan lausumaehdotus**

*Eduskunta edellyttää, että opetusministeriö selvittää tietoverkoissa saatavilla olevan aineiston käyttöön liittyvät kysymykset ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin niin, että tietoverkoissa saatavilla olevan aineiston käyttömahdollisuudet erityisesti opetuksessa voidaan turvata.*

Helsingissä 3 päivänä maaliskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kirsti Ala-Harja /kok  
vpj. Jukka Gustafsson /sd  
jäsen. Tapio Karjalainen /sd  
Ossi Korteniemi /kesk  
Irina Krohn /vihr (osittain)  
Risto Kuisma /nuors (osittain)  
Jaakko Laakso /vas (osittain)  
Reino Laine /vas  
Markku Markkula /kok

Kalevi Olin /sd  
Päivi Räsänen /skl  
Aino Suholta /kesk  
Säde Tahvanainen /sd (osittain)  
Hannu Takkula /kesk  
Irja Tulonen /kok  
Anu Vehviläinen /kesk  
Ulla-Maj Wideroos /r (osittain)  
vjäs. Arja Ojala /sd (osittain).

## VASTALAUSE 1

Hallituksen esityksen mukaan tietokantojen taloudelliset oikeudet siirtyisivät työsuhteessa luotujen tietokantojen osalta työnantajalle. Tähän saakka tekijänoikeuksia on säännelty osapuolten sopimuksin.

Vaikka hallituksen lakiesitys ei muodollisesti rajoita sopimusvapautta, tekijänoikeuden siirtyminen työnantajalle johtaa kuitenkin käytännössä tilanteeseen, jossa työnantaja päättää jatkossakin mm. siitä, aloitetaanko työntekijöiden kanssa neuvottelut tekijänoikeuksien siirrosta tietokantojen tekijöille. Siksi lakiesityksen hyväksyminen heikentää olennaisesti työ- ja virkasuhteissa olevien nykyistä tekijänoikeussuojaa.

Suomen linjana on tähän asti ollut EU-direktiivien minimitasoinen siirtäminen kansalliseen lainsäädäntöön. Nyt hallitus on pitänyt tarkoituksenmukaisena vastoin omaa aikaisempaa kantaansa säätää asiasta, johon EU:n direktiivin

mukaan ei olisi ollut tarvetta ottaa lakiin minikäänlaista säännöstä. Direktiivi ei edellytä tietokantoja koskevaa työsuhtetekijänoikeuden säätämistä.

Riittäviä perusteluja Suomen linjan muutokselle ei ole esitetty. Suomen hallituksen omaksuma uusi linja poikkeaa myös muiden Pohjoismaiden omaksumasta menettelystä.

Hallitus on pitänyt yhtenä toimintansa lähtökohtana työelämää koskevien lainsäädäntömuutosten valmistelemista ja toteuttamista kolmikannan mukaisesti. Hallituksen lakiesitys merkitsee poikkeamaa aiemmasta linjasta.

Tekijänoikeuden siirtymistä työsuhteissa koskevan säännösten lainvalmistelutyö päättyi tuloksettomana vuonna 1987 useiden vuosien työn jälkeen. Asia jätettiin sopimusvapauden piiriin. Ratkaisu on myöhemmin osoittautunut hyvin toimivaksi eikä sitä olisi syytä muuttaa.

Helsingissä 3 päivänä maaliskuuta 1998

Reino Laine /vas  
Jaakko Laakso /vas

## VASTALAUSE 2

Yhdymme vastalauseessa 1 oleviin mielipiteisiin muutoin paitsi 5. kappaleen osalta.

Helsingissä 3 päivänä maaliskuuta 1998

Irina Krohn /vihr  
Hannu Takkula /kesk

